

AXEL ODERBERG:

Ett landskap med stora klyftor

Bilden av svensk politik bestäms i själva verket inte av två block utan av tre – ett borgerligt, ett socialistiskt samt ett anständighetsblock bestående av socialdemokrater, centern och folkpartiet. För vi lever fortfarande i socialdemokratins århundrade och (s) är allfort den politiska anständighetens riksläkare. Enligt den förhärskande socialdemokratiska anständighetsnormen är centern och folkpartiet anständiga motståndare men inte riktigt moderaterna.

Skillnaden mellan centern och folkpartiet å ena sidan och socialdemokraterna å den andra är i 80-talbelysning mer en fråga om grad än om art.

Det återstår drygt sju månader till nästa val och man har bitt mig teckna det politiska landskapet. Händelsevis läser jag samtidigt kollegan Anders Isakssons förträffliga Per Albinbiografi och det slår mig i hur liten mån vissa grundmönster förändrats sedan seklets början; detta sekel som Branting profetiskt kallade "socialdemokratins århundrade".

Den tidens tre dominerande politiska ideologier, framsprungna under de två föregående seklen, bestämmer också nu bilden av det politiska landskapet. Rollerna är omkastade men basmönstret har bestått.

Alltså: nu som då utgörs motpolerna av socialdemokratin och högern och mellan dem vacklar liberalerna som åsnan mellan hötapparna torterande sig själva och andra med sin kluvenhet.

Liberalerna – vågmästarna

Liberalerna är första vågmästare i svensk politik. Då, i början av seklet fick partiets sociala patos bestämma valet av vågskål. Idag vägleds valet av folkpartiets bekänning till marknadsekonomin och ställningstagandet förefaller under Bengt Westerbergs fögderi mer beslutsamt trepartiborgerligt än i mannaminne, försvarsbesluts-kurtisen med socialdemokratin i föl till trots.

Som en allmän regel för hur liberalerna spelar sin vågmästarroll gäller förmodligen att de satsar på det läger som representerar den för tillfället minst tillgodosedda delen av partiets kluvna budskap. Folkpartiets vilja till makt är så att säga mindre än dess önskan att framstå som klokt och balanserat, för att inte säga fromt och förnumstigt, varav man drar

Axel Odelberg är frilansjournalist.

slutsatsen, att ett borgerligt block endast kan existera i opposition medan det går mot sin oundvikliga upplösning i maktställning. Erfarenheten jävar inte denna slutsats.

Bengt Westerberg har under den gångna hösten fastslagit att ett starkt folkparti utgör nyckeln till en borgerlig trepartiregering. Det skulle kunna tas som ett uttryck för folkpartistisk självförhåvelse men är troligen sant, speciellt i detta läge med ett halvt utplånat centerparti, ty en borgerlig regering helt dominerad av moderaterna tycks för folkpartiet och centern te sig som ett mer fasaväckande alternativ än en socialdemokratisk regering.

Socialdemokraterna – riksläkarna

Detta är en funktion av att vi, trots 80-talets nyliberala våg, alltjämt lever i socialdemokratins århundrade. Socialdemokratin är alltfört den politiska anständighetens riksläkare i denna lilla sektlika nation där anständighet är den främsta av dygder. Enligt den förhärskande socialdemokratiska anständighetsnormen är centern och folkpartiet anständiga motståndare men inte riktigt moderaterna.

I den socialdemokratiska karikatyren av ett moderatstyrt Sverige försmäktar de arbetslösa i armod och från städernas trottoarer sträcker klasar av tiggare sina bedjande händer mot förbiglidande svarta limousiner.

Bilden av svensk politik bestäms i själva verket alltså inte bara av två block utan av tre; ett borgerligt, ett socialistiskt samt ett anständighetsblock bestående av socialdemokrater, centern och folkpartiet. Anständighetsblocket är ett sovande regeringsalternativ, inaktuellt så länge soci-

aldemokratin är stor nog att ensam hålla i regeringsmakten, men möjligt att väcka i ett annat parlamentariskt läge. Den underbara natten slog det ju yrvaket upp ögonen en stund.

Det är inte osannolikt att samarbetet inom anständighetsblocket skulle flyta smidigare än i det borgerliga blocket som ju i skrivande stund inte ter sig helt övertygande som regeringsdugligt alternativ till socialdemokratin.

Studerar man nämligen partiernas hållning på några avgörande punkter inför det kommande valet är det svårt att värja sig från intrycket att den djupaste klyftan i 80-talets svenska politiska landskap lö-

Socialdemokratin är alltfört den politiska anständighetens riksläkare.

per genom det borgerliga blocket, separerande moderaterna från folkparti och center. Den klyftan syns utifrån de dagsaktuella frågorna djupare än den med hjälp av retoriska skoveltag fördjupade dalgång som löper mellan det borgerliga blocket och socialdemokraterna.

Det går visserligen inte att bortse från socialdemokratins ideologiska rötter. Önskan till samhällsomvandling i socialistisk riktning vilar latent i socialdemokratin men i 80-talet framstår socialismen som ekonomiskt impotentare och oattraktivare än någonsin. Samtiden hyllar marknaden och 80-talets socialdemokrati ägnar sig åt att putsa på monumentet, men knappast åt tillbyggnad.

Löntagarfondbeslutet var visserligen socialistiskt i princip men till sin utform-

ning och praktik en seger för partiets pragmatiska högerkrafter, de som, motvilligt eller inte, tror mer på marknadskrafterna än på central planering. Det är samma krafter som börsintroducerat PK-banken och Procordia, öppnat Sverige för utländska banker, lättat på valutabestämmelserna, bäddat för höga företagsvinster och snabba börsklipp samt med viss skicklighet, mycket tur samt en smash-and-grab-kupp (engångsskatten) sanerat statens finanser.

Socialismen framstår som ekonomiskt impotentare och oattraktivare än någonsin.

Skillnaden mellan centern och folkpartiet å ena sidan och socialdemokratin å den andra är i 80-talsbelysning mer en fråga om grad än om art. Frågan är inte om utan snarare hur stor del av den statliga företagsamheten som skall bjudas ut på börsen, huruvida privata dagis skall få offentliga subventioner eller inte och hur många procent marginalskatterna skall sänkas. Det är inte oväsentliga skillnader men ändå tämligen godartade.

Den generella välfärdsmodellen

Den stora artskiljande frågan i 80-talspolitiken rör inte ägandet av produktionsmedlen och ännu mindre huruvida produktionen skall styras med centrala beslut eller genom lagen om utbud och efterfrågan. Den gäller istället huruvida staten skall agera förmyndande brukspatron med monopolansvar för förvaltningen av medborgarnas pengar, socioekonomiska

trygghet och utbildning. Den gäller det socialdemokratiska samhällsbyggets kostsamma kronjuvel; den generella välfärdsmodellen, monumentet som genererar det höga skattetrycket och andra för det svenska samhället karaktäristiska drag. Så var det inför valet -85 och så är det inför valet -88.

I den förra valrörelsen var det för en kort tid oklart på vilken sida fronten folkpartiet befann sig. Det är det inte längre. Stridslinjen löper mellan moderaterna och anständighetsblocket inte mellan borgerlighet och socialdemokrati. Den politiska anständigheten bestäms ju just av hållningen till den generella välfärden och Bengt Westerberg har vid upprepade tillfällen under de senaste året svurit den generella välfärden sin trohet.

I denna 80-talets ideologiska centralfråga står moderaterna lika ensamma som centern en gång med sin kärnkraftsavveckling. Därför står de också ensamma i den välfärdssystemet helt avhängiga frågan om sänkt skattetryck.

Emellertid synliggörs detta svalg inte riktigt i den politiska retoriken. Folkpartiet agerar som vanligt lätt kluvet, bannar moderaterna för att de vill sänka skatterna men talar samtidigt om det som förenar och intygar sin önskan att bilda borgerlig trepartiregering. Centern skyfflar häglöst upp små vallar åt alla håll i förtvivlans hopp om att på så sätt återvinna förlorade opinionsgunster men undviker att peka ut det stora svalget.

Moderaterna själva har dragit slutsatserna av valbakslaget -85. Borta är den radikala nyliberala retorik som skulle rikta uppmärksamhet mot svalget. Försvunnet är talet om rivstart och systemskifte. Ingen har dock påstått att målen är andra

varav betraktaren drar slutsatsen att 80-talets moderater lärt av 10- och 20-talens målmedvetna socialdemokrati: systemskifte i en demokrati är en de små stegen, de taktiska reträtternas och de oheliga alliansernas tålmodsprövande process.

Av 1985 års högljudda radikalism har inför valet 1988 blivit konservativ reformism i nyliberal riktning. Profilen har fått rundning och tonläget dämpats. Att döma av höstens opinionsundersökningar har den nya strategin fått välgörande effekter för såväl moderaterna själva som strävan mot en borgerlig trepartiregering. Moderaterna har ökat väljarsympatierna utan motsvarande avtappning från folkpartiet och centern.

Det socialdemokratiska övertaget ter sig inte längre lika förkrossande. De flesta nu tillgängliga fakta talar dock för fortsatt socialdemokratiskt regerande efter valet. De senaste årens ekonomiska framgångar ger trumf. Att de till största delen berott på en för Sverige särskilt gynnsam internationell utveckling över vilken finansminister Feldt inte råder är i detta sammanhang ointressant. Framgång kräver inga förklaringar och motgång kan aldrig förklaras bort.

En trepartiregerings chanser

Om emellertid det nu tämligen osannolika skulle inträffa och väljarna ge mandat för en borgerlig trepartiregering hotar den att i likhet med tidigare borgerliga trepartiregeringar sprängas av inre motståndningar. Ingenting fundamentalt har ju ändrats sedan dess. Tvärtom är den fråga som spräckte den andra trepartiregeringen, alltså skattefrågan, ett ännu mer brännande problem än det var då, den under-

bara natten, genom att moderaterna ytterligare profilerat sig som skattesänkare.

Eftersom en genomgripande skattereform hör till det första en hypotetisk borgerlig trepartiregering efter det kommande valet måste ta itu med så talar det mesta för att den skulle bli antingen kortvarig eller handlingsförlamad även om den skulle inleda grandiosast genom att i samlad triumf avskaffa löntagarfonderna.

Moderaterna kan ju inte en gång till med bibehållen attraktionskraft passivt delta i en regering som tävlar med socialdemokratin om mästerskapet i socialdemokratisk politik. Och hur det skall kun-

Den stora artskiljande frågan gäller det socialdemokratiska samhällsbyggets kronjuvel; den generella välfärdsmodellen.

na bli något annat nu när Bengt Westerberg som en annan kryptososse garanterat fortsatt högt skattetryck och centern inte ens är särskilt intresserad av att sänka marginalskatten, är svårt att se.

På sätt och vis ter sig därför ännu en socialdemokratisk valseger idag som ett bättre alternativ från långsiktigt taktisk borgerlig synpunkt. Speciellt mot bakgrund av den börskraschernas skugga som kastats över de nyss ljusa ekonomiska utsikterna. Ty då slipper borgerligheten, förutom nesan av ännu ett misslyckat regeringssamarbete, också att åter en gång administrera åtstramning och reallöneminskningar. Det blir socialdemokratin som riskerar att kompromettera sig.

Men om anblicken av dagens politiska landskap mest präglas av gamla déjà vu-

upplevelser vilar det ändå över hela panoramat ett otydlighetens gröna dis i form av miljöpartiets växande opinionsstöd.

Miljöpartiet

Miljöpartiet rubbar invanda kalkylmodeller och komplicerar alla prognoser varför det tills vidare förtigs. Ignorerandet är första steget i den strategi varmed det etablerade värjer sig mot nya konkurrenter. Nästa fas, som kommer att inträda om miljöpartiet klarar fyraprocentsspårren till riksdagen, blir förlöjligandets. Den kommer att pågå till dess någon av de eta-

Framgång kräver inga förklaringar och motgång kan aldrig förklaras bort.

blerade finner det förenligt med sina intressen att erkänna miljöpartiet som en faktor att räkna med. Möjligen blir folkpartiet, med sin fromma och do gooderbetonade önskan att alltid verka för det behjärtansvärda, från ävjepilörter till senildementa, först med att acceptera miljö-

partisterna. Partiet har redan tagit ett steg på vägen. Bengt Westerberg är den ende av partiledarna som ägnat sig åt långtgående offentlig kritik och förlöjligande av miljöpartiet.

Miljöpartiet är intressant främst för att det är den enda politiska rörelse av rikspolitisk betydelse som har sina rötter i det sena 1900-talets industrisamhälle. Detta tekniskt, naturvetenskapligt, ekonomiskt och socialt så grandios nyskapande sekels futtiga bidrag till den politiska idéhistorien är en rörelse vars enda budskap utgörs av ett reaktionärt "Vänd om!"

Miljöpartiet är 1900-talsutvecklingens myterister, en utbrytaresekt som likt postmoderna arkitekter botaniserar i det förflutnas kända former för att bygga framtiden. Dess växande skara anhängare har tappat tron på nyskapandet som problemlösare. De tror inte på renare bilar, de tror på färre bilar, de tror inte på renare energiproduktion utan på stockvedsbrasor, de tror inte på utvidgad världshandel utan på mera självhushållning, de tror inte på brobyggen, varken världsliga eller fysiska, utan på nationell sekterism och geografisk isolering.

En ny förkastning håller på att öppna sig i det politiska landskapet.